

Jongens in het onderwijs: zes aanbevelingen voor een emancipatorisch beleid

Jongens ervaren al meer dan 25 jaar groeiende problemen in het onderwijs, zowel in Vlaanderen als wereldwijd. Ze scoren slechter op testen, verlaten vaker de school vroegtijdig en stromen minder door naar hoger onderwijs dan meisjes. Verschillen in ontwikkeling, stereotiepe attitudes en ongelijke behandeling spelen een rol. Terwijl de situatie jaar na jaar verslechtert, blijft een beleid om de problemen aan te pakken uit. Nochtans is een structurele aanpak, gebaseerd op evidence en vanuit een emancipatorische visie mogelijk en dringend nodig.

Onderwijs rendeert al een kwart eeuw lang slechter voor jongens dan voor meisjes

De mate waarin ons onderwijssysteem erin slaagt om mensen succesvol door hun schooltijd te loodsen, heeft grote gevolgen voor zowel de individuen als de samenleving. Mensen die minder profiteren van het onderwijs, merken dat op veel gebieden in hun leven. Status, inkomen, levensverwachting, gezondheid, welzijn... worden allemaal positief of negatief beïnvloed.ⁱ

Voor het grootste deel van de 20^e eeuw waren meisjes en slechter af dan jongens als het ging over onderwijs. Hun participatie lag op alle niveaus lager, ze stroomden minder vaak door naar hoger onderwijs, en haalden minder diploma's. Gelijke onderwijskansen voor meisjes en vrouwen waren dan ook een belangrijk strijdpunt voor de vrouwenbeweging, en met succes.

Vanaf midden jaren negentig zien we in de Westerse wereld een evolutie waarbij jongens en mannen in toenemende mate terrein verliezen in vergelijking met meisjes en vrouwen: slechtere resultaten, vaker jaren overdoen, minder doorstroming naar hoger onderwijs en minder diploma's.ⁱⁱ

Trends die eerst zichtbaar werden in het Westen, zetten zich de afgelopen jaren door de naar de rest van de wereld. Wereldwijd gaan momenteel 132 miljoen jongens niet naar school. Dat is meer dan de helft van alle jongeren wereldwijd die niet naar school gaan en meer dan de 127 miljoen meisjes die ook niet naar school gaan. Afhaken en vroegtijdig schoolverlaten was al langer een probleem voor jongens in landen met een hoog inkomen. Maar ook in heel wat landen met lage- en middeninkomens is er nu een omkering van de genderkloof, in het nadeel van jongens.ⁱⁱⁱ

Als we kijken naar de situatie in Vlaanderen, dan zien we een aantal problemen die zich ook in de rest van de wereld voordoen.

Jongens scoren slechter op gestandaardiseerde testen dan meisjes. In het rapport van het Vlaamse PISA onderzoek van 2022 valt bijvoorbeeld te lezen dat in Vlaanderen de afgelopen jaren de resultaten

voor iedereen gedaald zijn, zowel voor jongens als voor meisjes, en dat voor de drie domeinen (leesvaardigheid, wiskundige – en wetenschappelijke geletterdheid). Maar de daling voor jongens is sterker dan die voor meisjes, waardoor jongens hun voorsprong verliezen op het gebied van wiskunde en nu op hetzelfde niveau zitten als meisjes. Op het gebied van leesvaardigheid hadden ze al een achterstand, die alleen maar groter wordt.^{iv}

Terwijl de resultaten op testen de afgelopen decennia gedaald zijn, zien we een omgekeerde evolutie als het gaat over doorstroming naar hoger onderwijs. Die is in dezelfde periode juist sterk gestegen. Meisjes stromen veel vaker door dan jongens. In het uitstroomjaar 2021-2022 ging het bij meisjes om 74% van de uitstromers uit het secundair onderwijs, bij jongens om 59%. Het verschil tussen jongens en meisjes doet zich voor ongeacht het opleidingsniveau van de moeder, maar is kleiner bij uitstromers met een hoogopgeleide moeder. Bij jongeren met een laagopgeleide moeder gaat het om 34% van de jongens en 54% van de meisjes, bij hoogopgeleide moeders gaat het om 79% van de jongens en 88% van de meisjes.^v

Ook bij vroegtijdige schoolverlaters zijn er al sinds de eerste metingen grote verschillen tussen jongens en meisjes, in het nadeel van jongens. De algemene evolutie is positief, maar de verschillen tussen jongens en meisjes zijn groot. In 2023 ging het om 6,6% van de jongens en 4,1% van de meisjes.^{vi}

Naast de hierboven besproken onderwijsdata zijn er nog een hele reeks items die ons iets vertellen over de situatie van jongens in het onderwijs. Denk bijvoorbeeld aan de mate waarin jongens zich betrokken voelen bij de school, het aantal diagnoses van ontwikkelingsstoornissen, voorgeschreven medicatie, conflicten en gedragsproblemen, begeleidingen bij CLB en andere instanties, schooluitsluitingen... Het zou ons te ver leiden om ze hier allemaal te bespreken. Neemt niet weg dat ze belangrijke informatie bevatten, als we de situatie willen begrijpen en verbeteren.

Een 'wicked problem'^{vii} zonder simpele oplossingen

De genderkloof in het onderwijs is al decennialang een onderwerp van gesprek binnen internationale organisaties die werken rond onderwijs. Over de determinanten van het probleem en wat eraan gedaan kan worden bestaat onenigheid.

Twee denkkaders worden het vaakst naar voor geschoven:

- Genderstereotiep gedrag. Jongens doen het slechter dan meisjes omdat hun gedrag wordt gestuurd door een aantal stereotiepe, saboterende opvattingen over mannelijkheid. Ze zien zich inspannen voor school als vrouwelijk, waardoor ze minder moeite doen, en slechtere resultaten halen. Om hun mannelijkheid te bewijzen moeten ze zich afzetten tegen de schoolomgeving die wordt gezien als vrouwelijk, wat leidt tot conflicten en gedragsproblemen.^{viii}
- Verschillen in ontwikkeling. Jongens hebben het moeilijker dan meisjes omdat ze zich als groep wat trager en onregelmatiger ontwikkelen dan meisjes. Dat verschil is in essentie biologisch en normaal. Maar het maakt dat ze moeten opboksen tegen een onderwijsomgeving die gedrag beloont dat hen minder ligt: stilzitten in plaats van bewegen, fijne motoriek in plaats van grove motoriek, samenwerken in plaats van competitie, instructies opvolgen in plaats van exploratie, risico vermijden in plaats van avontuur opzoeken.^{ix}

Wat minder aan bod komt in de discussie is de ongelijke behandeling van jongens en meisjes door de school. Onderzoek wijst nochtans uit dat jongens negatiever worden bejegend door de school. Ze krijgen meer en vaker straf voor hetzelfde gedrag^x, ze krijgen minder punten voor dezelfde resultaten, wat een negatieve invloed heeft op hun schoolcarrière^{xi}. Ze krijgen ook minder positieve feedback op hun rapport^{xii}. Een deel raakt daardoor gefrustreerd omdat ze zich onrechtvaardig behandeld voelen. Ze haken af of worden opstandig.^{xiii}

Jammer genoeg zat er de afgelopen dertig jaar weinig evolutie in het denken over de problemen van jongens, laat staan in het ontwerpen van werkbare strategieën om er iets aan te verhelpen. En hoewel deze frames al een kwart eeuw bestaan, is er weinig uitwisseling, integratie of samenwerking.

^{xiv}Experts en opiniemakers zijn opgedeeld in ideologische kampen, waarbij argumenten van het andere kamp worden genegeerd of afgedaan als onbelangrijk, onwetenschappelijk of seksistisch.

Het ligt nochtans voor de hand dat de verschillende mechanismen die hierboven worden besproken naast elkaar kunnen bestaan, en onderling interageren. Een aanpak van de problemen zou dan ook best met de verschillende invalshoeken rekening houden.

Weinig actie, geen beleid

Onderwijsdata geven al meer dan een kwart eeuw aan dat jongens binnen ons onderwijssysteem een resem aan moeilijkheden ervaren. Internationale instanties hebben dit probleem in het vizier^{xv}. Toch is er in Vlaanderen geen beleid om dit problemen aan te pakken.

De afgelopen jaren waren er enkele relevante initiatieven, meestal vanuit het Gelijke Kansenbeleid. ^{xvi}Kenmerkend is dat ze niet ingebed zijn in het bredere onderwijsbeleid maar in een bredere aanpak rond gender. De specifieke problemen van jongens zijn daardoor weinig herkenbaar in de communicatie en de inhoud.

Methodieken zijn vooral gericht op het microniveau (interactie tussen leerlingen en leerkrachten) en in mindere mate op mesoniveau (schoolbeleid) en macroniveau (onderwijsbeleid). Gebruik van materialen en ondersteuning is altijd op vrijwillige basis. Een centraal overzicht van de mate waarin materialen worden gebruikt, wat de effecten zijn van het gebruik en welke investering hieraan verbonden is in termen van geld en menskracht, ontbreekt.

De vraag is ook in welke mate deze acties doordringen tot het onderwijsbeleid. De beleidsdocumenten die richting geven aan het beleidsdomein Onderwijs (regeerakkoord, beleidsbrieven, strategische plannen, begroting...) vermelden nergens de situatie van jongens.

Een Vlaams beleid met een duidelijke visie op de problemen en de determinanten, met meetbare doelstellingen, een pakket aan onderbouwde en gedragen strategieën en acties, gedragen door stakeholders, vertaald naar een meerjarenplan met bijhorend budget... is nog nooit ontwikkeld.

Dit in tegenstelling tot andere gendergerelateerd thema's binnen onderwijs zoals het actieplan bij de STEM 2030 agenda, waarbij 'Meer meisjes in STEM opleidingen en beroepen' een expliciete, gekwantificeerde doelstelling is.^{xvii}

Een emancipatorisch beleid in plaats van onverschilligheid en victim blaming

Een beleid dat de situatie van jongens in het onderwijs verbetert is nodig en mogelijk. Het moet wel vetrekken vanuit de juiste uitgangspunten. In de maatschappelijke discussie over 'het

jongensprobleem' worden jongens al te vaak benaderd als objecten, die defect zijn: te lui, te onvolwassen, te mannelijk of juist niet mannelijk genoeg. Ze moeten dan ook heropgevoed worden en gefixt zodat ze de juiste attitudes hebben, goed presteren en geen problemen veroorzaken voor zichzelf of voor anderen, zoals meisjes. Dat het systeem hen benadeelt, blijft daarbij buiten beschouwing.

Een emancipatorisch beleid daarentegen, gaat uit van jongens als volwaardige burgers met sterktes en problemen, die recht hebben op gelijke kansen en gelijke behandeling.

Vanuit die insteek formuleren we hieronder een aantal aanbevelingen, voor de ontwikkeling en uitvoering van een degelijk beleid.

1. Betrek jongens bij de ontwikkeling en uitvoering van het beleid. Gebruik de waardevolle ervaringen, meningen en ideeën van jongens over de aard van hun problemen en de strategieën om daar mee om te gaan. Verzeker participatie van jongens in de acties die worden uitgewerkt en de implementatie en evaluatie van die acties.

Informeer en sensibiliseer de bevolking en onderwijsactoren rond de moeilijkheden die jongens ervaren in het onderwijs om beleid te promoten en het draagvlak ervoor te vergroten.

Vermijd een narratief dat jongens benadert als objecten die defect zijn en gerepareerd moeten worden of als instrumenten voor een politieke agenda. Vermijd in de communicatie stigmatisering en victim blaming, waarbij jongens geframed worden als lui, dommer, gevaarlijker, lastiger, minder ontwikkeld, defecter... dan meisjes.

Een veelzijdig probleem heeft een veelzijdige aanpak nodig

2. Benader de problemen van jongens in het onderwijs als een complex probleem met verschillende dimensies en determinanten, die op elkaar inwerken en die een brede, evidence based en pragmatische langetermijnaanpak nodig hebben. Ontwerp een beleid dat inzet op de verschillende niveaus en op verschillende betrokkenen binnen het onderwijsveld: leerlingen, leerkrachten, maar ook directies, CLB's, pedagogisch begeleidingsdiensten, onderwijskoepels, inspectie en ouders.

Vermijd simplificatie en reductionisme tot één invalshoek, en gepolariseerde discussies. Vermijd acties en strategieën zich beperken tot één niveau of één actor, en niet ingebed zijn in een bredere onderwijsvisie.

Een beleid gebaseerd op data, evidence en goede voorbeelden

3. Formuleer een set van indicatoren die een duidelijk beeld geven van de staat en de evolutie van de positie van jongens in het onderwijs. Maak daarbij gebruik van de data die nu al regelmatige basis worden verzameld. Geef daarbij minimaal aandacht aan de volgende items:
  - Schoolparticipatie op de verschillende niveaus (kleuter, verschillende onderwijstypes secundair, verschillende types hoger onderwijs)
  - Zittenblijven
  - Vroegtijdig schoolverlaten
  - Doorstroming naar hoger onderwijs (ingedeeld in types hoger onderwijs)
  - Behaalde diploma's

- Prestaties op basis van gestandaardiseerde testen rond leesvaardigheid, wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid
- Betrokkenheid bij en identificatie met de school
- Aandeel van mannen bij leerkrachten en ander onderwijspersoneel (directies, koepels, CLB's, PBD)

Differentieer deze data (waar mogelijk) in termen van sociaaleconomisch profiel, etnisch-culturele achtergrond en andere dimensies die een extra kwetsbaarheid kunnen meebrengen. Volg deze data op en publiceer jaarlijks een rapport met evoluties.

4. Formuleer, op basis van bestaande data, een set van heldere, kwantificeerbare doelen met meetbare indicatoren die aangeven op welke punten verbetering merkbaar moet zijn.

Mogelijke topics zijn:

- Verbetering van de prestaties op gestandaardiseerde testen rond leesvaardigheid tot op het niveau van meisjes.
- Behoud van de prestatie op het gebied van wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid.
- Daling van het aantal schoolverlaters bij jongens, tot het niveau van meisjes.
- Stijging van de doorstroming naar hoger onderwijs tot het niveau van meisjes.
- Stijging van het aantal behaalde diploma's tot het niveau van meisjes

5. Ontwerp een databank van onderbouwde interventies die scholen kunnen toepassen om de prestaties en het welbevinden van jongens op school te verbeteren. Input voor deze databank moet bestaan uit goede praktijken uit binnen- en buitenland.

- Maak de databank breed beschikbaar voor alle betrokkenen, voorzie een meerjarenplan en -budget voor promotie binnen het onderwijsveld. Voorzie gepaste ondersteuning en evaluatie voor scholen die interventies willen toepassen. Monitor welke interventies worden gebruikt, en met welk resultaat.
- Integreer in de mate van het mogelijke de functies van deze werking in al bestaande, goed functionerende structuren en processen binnen onderwijs, met een garantie voor het behoud van de eigenheid en de specifieke functie van de interventies (verbeteren van de onderwijskansen voor jongens).

De problemen van jongens raken de kern van goed onderwijs

6. Ontwikkel een beleid voor jongens binnen het kader van een algemeen, versterkt onderwijsbeleid, en benadruk de verwevenheid en meerwaarde van beide. Formuleer doelen in termen van onderwijskansen, en als een kernopdracht van het beleidsdomein onderwijs.

Vermijd dat het verbeteren van de onderwijskansen en -prestaties van jongens gezien wordt als het zoveelste maatschappelijke probleem dat van buitenaf wordt afgeschoven op onderwijs.

Sterk onderwijs kan niet zonder sterke jongens

Een beleid om de problemen van jongens in het onderwijs aan te pakken, speelt zich niet af in het luchtledige. Onderwijs komt als systeem meer en meer onder druk te staan.

Vlaamse leerlingen scoren slecht in internationale vergelijkingen, wat zorgen baart over de effectiviteit van het huidige curriculum en de didactische aanpak. Veel scholen hebben moeite om gekwalificeerde leerkrachten te vinden, wat leidt tot het wegvallen van lessen en een hogere werkdruk voor het bestaande personeel. Scholen moeten ook inspelen op sterk uiteenlopende achtergronden en onderwijsnoden, terwijl gelijke onderwijskansen, ook vanuit de thuisomgeving, niet gegarandeerd zijn.

Beleid dat de uitkomsten van jongens in het onderwijs verbetert is essentieel om deze algemene uitdagingen het hoofd te bieden. Jongens kunnen niet zonder een sterk onderwijs, maar sterk onderwijs kan ook niet zonder goed presterende jongens.

Het beste moment om met zo'n beleid te starten was dertig jaar geleden. Het op een na beste moment is vandaag.

Alexander Witpas (°1972) is criminoloog en seksuoloog. Hij werkte de afgelopen jaren bij de Vlaamse Gemeenschap rond preventief gezondheidsbeleid, en heeft een praktijk als seksuoloog en relatietherapeut in Antwerpen. Hij schrijft dit artikel als woordvoerder van Jongens en mannen vzw, een organisatie die zich inzet voor gelijke kansen van jongens en mannen op verschillende levensdomeinen. De inhoud is gebaseerd op de resultaten het project #oogvoorjongens, dat de afgelopen twee jaar werd uitgevoerd met de financiële steun van Gelijke Kansen Vlaanderen.

Contact: alexander@jongensenmannen.be

www.jongensenmannen.be

---

^{i i} Zie bijvoorbeeld rond het effect van onderwijs op levensverwachting [Effects of education on adult mortality: a global systematic review and meta-analysis - The Lancet Public Health](#)

^{ii ii} [Leave no child behind: global report on boys' disengagement from education; executive summary - UNESCO Digital Library](#)

ⁱⁱⁱ UNESCO: What you need to know about UNESCO's global report on boys' disengagement from education. (2023) <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-unescos-global-report-boys-disengagement-education>

^{iv iv} <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderzoek/vlaams-en-internationaal-onderwijsonderzoek/internationaal-vergelijkend-onderzoek/programme-for-international-student-assessment-pisa#:~:text=InternationaalDe%20internationale>

^v Statistiek Vlaanderen: Starters hoger onderwijs naar opleidingsniveau moeder. (2023) <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/starters-hoger-onderwijs-naar-opleidingsniveau-moeder>

^{vi} Statbel: Vroegtijdige schoolverlaters. (2022). <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/opleidingen-en-onderwijs/vroegtijdige-schoolverlaters#panel-13>

^{vii} Voor de kenmerken van een 'wicked problem' zie: [Understanding Wicked Problems: 10 Key Properties by Rittel & Webber](#)

^{viii} Een voorbeeld: [Understanding gender gaps in education : the role of stereotypes and the intersection with social class](#)

^{ix} Voorbeeld van dit frame: zie 'Jongens in vogelvlucht en goed onderwijs' van Lauk Woltring in [19-725-De-ontwikkeling-van-jongens-in-het-onderwijs-INKIJKEXEMPLAAR.pdf](#)

^x [Waarom doen jongens het zo slecht op school? 'Als we hun lessen filmen, ziet de helft van de leerkrachten dat ze jongens oneerlijk behandelen' | Humo: The Wild Site](#)

^{xi} [SEII-Discussion-Paper-2016.07-Terrier.pdf](#)

^{xii} [Lief, slim en ijverig: het schoolrapport is niet vrij van vooroordelen - Universiteit Leiden](#)

^{xiii} Voorbeeld van dit frame: [\(PDF\) A Meta-Analytic Perspective on Sex Equity in the Classroom](#)

-
- ^{xiv} Een positieve uitzondering op dit gegeven is het Taking Boys Seriously programma van Ulster University https://www.ulster.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0016/1511242/UU-TBS-Principles.pdf
- ^{xv} Zie bijvoorbeeld: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381106>
- ^{xvi} Zie bijvoorbeeld: [Toolkit Gender op School — Vakgroep Sociologie — Universiteit Gent](#)
- ^{xvii} [Wat is de STEM-agenda 2030?](#)